

Hulst

Versterkt uit de strijd

27 april 2013

*Int oostende van Vlaenderen staet
Een bosch ende dat heet Hulsterloo.*

Hulsterloo... het hulstbos of het bos nabij Hulst? Het is mogelijk een verwijzing naar de stad in Zeeuws-Vlaanderen. Een aanduiding zoals die te lezen staat in het waarschijnlijk meest bekende en tegelijk meest omstreden dierenepos dat ons taalgebied ooit heeft gekend: „Van den Vos Reynaerde“. Is het dan eventueel zo dat Hulst slechts zijdelings wordt vernoemd, Absdale komt heel uitdrukkelijk voor in het verhaal. Dat is dan wel een plaats die erg dicht tegen de stad ligt. Hoe dan ook, je kan hier in de streek, ter weerszijden van de rijksgrens, niet rondtrekken zonder op de meest diverse en onverwachte plaatsen verwijzingen te vinden naar de streken van de slimme schelm.

Reynaert, de twistappel

Van den Vos Reynaerde is geschreven omtrent 1260 in een Vlaams dialect door iemand die zichzelf „Willem“ noemt. Het vormt in zijn genre één van de hoogtepunten van de Nederlandse en zelfs van de West-Europese literatuur. Het verhaal handelt over de listige vos Reynaert, die met zijn sluwe streken de waarden en normen uit die tijd tot zijn eigen voordeel aan zijn laars lapt. Zoals in elk dierenepos zijn de hoofdfiguren vanzelfsprekend dieren die zich als mensen gedragen. Willem hanteert in het verhaal een beeldende taal en brengt een geestige schets van de samenleving. Een schets die niet zelden driipt van de ironie. Het geheel is een sterk staaltje van raak observeren en fijne karaktertekening van de personages. Nog steeds een genoeg om het te lezen en het blijft, wonderlijk genoeg, ook nog actueel.

Hoewel het Waasland claimt het belangrijkste toneel te zijn waar het verhaal met en rond Reynaert zich afspeelt, toch wordt sedert 1928 ook de relatie van Hulst met het Reynaertverhaal dik in de verf gezet. Heel wat Reynaertstudies werden in Hulst gemaakt, heel wat academische zittingen vonden er plaats en veel Reynaertboeken werden er gepresenteerd.

In Hulst op de Grote Markt staat een beeldhouwwerk dat Chris Ferket gemaakt heeft en dat een deel van het verhaal illustreert. Het wel bekende: „Als de vos de passie preekt,

De beeldengroep op de Grote Markt waar de vos de passie preekt. Van Chris Ferket. De lichamen van de ganzen zijn zwerfkeien.

boer pas op je ganzen“. Precies hetzelfde thema staat als beeldengroep in een kreek in Waterland-Oudeman bij het restaurant “De Roste Muis“. Een werk van dezelfde kunstenaar trouwens. Hij heeft nog heel wat meer passages uit het epos in beeld gebracht. Ze staan te bewonderen aan beide zijden van de grens. Van een ander kunstenaar staat bij de Gentpoort in Hulst een basreliëf met daarvoor een bronzen beeld van de valse pelgrim Reynaert. Het tafereel stelt de passage voor waar de vos schijnbaar

Reintje als boeteling en bedevaarder. Bij de Gentpoort

deemoedig zijn zonden gaat opbiechten voor het hof van koning Nobel en hij voorgeeft ter bedevaart te willen gaan om voor zijn wandaden te boeten. Wat wel het minste van zijn bedoelingen was. Verder vond ik op mijn tocht ergens tussen de struiken bij het Fort Bedmar een bord met het relaas waar Reynaert met Beleyne de Ram en Cuwaert de Haas op stap gaat om de vermeende schat bij Kriekeputte te gaan ophalen.

Het was vooral Doctor Maurits Gysse-ling die Reynaert naar Hulst heeft getrokken en die de plaats het predikaat „Reynaertstad“ heeft bezorgd. Onder andere vanwege de vermelding in het verhaal van Hulsterloo (Nieuw Namen) en Absdale. Een aantal wetenschappers meende ook te mogen stellen dat de schrijver van het epos „Willem die madocke maecte“ een Hulstenaar was. Hij zou alleszins zijn jeugd in Hulst hebben doorgebracht. In Stekene, meer met name in Klein-Sinaai, zijn ze het daar alvast niet mee eens. Daar zegt men dat Willem daar vandaan kwam en dat hij de kleine abt van Baudelo moet geweest zijn. Wie zal het zeggen? Wel is er een duidelijk verband tussen de abdij van Baudelo en Hulst. Dr. Gysse-ling meende verder in de Reynaerthandschriften typische Hulsterse eigenaardigheden in spelling en taalgebruik te zien. De hachelijke avonturen die Bruun de Beer en Tibeert de Kater beleven bij de daging van Reynaert voor het gerecht, spelen zich af, naar Dr. Gysse-ling denkt, in of nabij Hulst. Zo weet iedereen wel een verhaal te verzinnen of redenen te bedenken om Reynaert aan zich te binden. Maar de vos is zijn sluwe streken nog steeds niet verleerd. Hij weet de waarheid verborgen te houden en hij laat zich niet in de kaarten kijken.

Oud

De omgeving van Hulst is als woongebied veel ouder dan Van den Vos Reynaerde. Een vitrine in het Streekmuseum toont vondsten uit de prehistorie, met name uit de oudste nederzetting van Zeeland: Nieuw Namen. Daar werden vuurstenen werktuigjes gevonden die er op wijzen dat hier, zo'n 10 000 jaar geleden, reeds mensen woonden.

Hulst ontstond in de 11^e eeuw als de nederzetting Hulust op de plaats waar nu de Grote Markt ligt. De plaats kreeg in 1180 stadsrechten van de Vlaamse graaf Filips van den Elzas. Tegelijk met een aantal handelsprivileges. Zoals tolvrijdommen in Vlaanderen. Deze voorrechten waren van grote betekenis voor de ontwikkeling van de stad die kon opbloeien door de aanwezigheid van een haven. Daarbij was de Saxvliet de belangrijkste toegang tot die haven. Tijdens de Tachtigjarige Oorlog (ook wel de Opstand of de Nederlandse Opstand genoemd) raakte de stad meermaals in het brandpunt van de woedende strijd. Oorspronkelijk maakte Hulst, net zoals de rest van Zeeuws-Vlaanderen, deel uit van het graafschap Vlaanderen. De Zuidelijke Nederlanden, dus. Formeel duurde dat tot 1648 met de Vrede van Münster toen de grenzen werden vastgelegd en daardoor ook werd bepaald wie waar bij hoorde.

De stadsrechten werden in 1350 uitgebreid en in 1413 kreeg de stad toestemming om verdedigingswerken aan te leggen.

De Gentenaren kwamen hier nogal eens buurten. Niet met goede bedoelingen, trouwens. In 1453 werd de stad, tijdens de Gentse Opstand (ook bekend als de Zoutoorlog), vrijwel geheel verwoest. Van 1453-1477 werden de wallen en poorten versterkt, maar de Gentenaren wisten blijkbaar van geen ophouden en ze brandschatten de stad opnieuw in 1485 en 1491.

Nadat het omliggende gebied in 1585 onder water was gezet, schuurde het Hellegat uit en werd dat de nieuwe haven. In 1591 werd voor het eerst een beleg voor Hulst geslagen en

wel door Maurits van Oranje. Hij veroverde de stad binnen vijf dagen. Alweer vijf jaar later was het weer van dat. Maar dit keer viel Hulst in handen van Albrecht van Oostenrijk. Ondanks zijn titel was hij aan het Spaanse hof opgevoed. Hij was landvoogd van de Zuidelijke Nederlanden van 1595 tot 1598. Na zijn huwelijk met de Infante Isabella regeerde hij in haar naam de Habsburgse Nederlanden als soeverein van 1598 tot zijn dood in 1621. Van 1615-1621 werd Hulst door de Spaansgezinden voorzien van de uitgebreide vestingwerken. Die zie je tegenwoordig nog steeds.

Vesting

Een klein stukje van de omwalling in Hulst.

En luchtfoto van het huidige Hulst toont het duidelijk: hier hebben we te maken met een vestingstad. Een vesting was in vroegere tijden een verdedigingswerk waar een permanente militaire bezetting aanwezig was die de stad moest verdedigen wanneer dat nodig was. Ofwel kon het leger van daaruit uitvallen doen om belagers op hun falie te geven. Maar ook optrekkende troepen konden er terecht want ze vonden er een relatief veilige plek.

In Hulst zijn nog zeer duidelijk de wallen te onderscheiden, de aarden ophopingen rond een vesting. De plattegrond van de stad toont een typisch veelpuntig sterpatroon. Oorspronkelijk moeten er boven op de wallen ook nog muren hebben gestaan maar die zijn nu volledig verdwenen. De omwalling is aangelegd volgens het principe van wat het Oud-Nederlands Stelsel heet. De bergen zijn niet overal even hoog. In het zuiden bedraagt het hoogteverschil tussen kruin en onderwal „slechts“ acht meter. Het gebied buiten de wallen kon aan deze kant onder water gezet worden en dus werd het niet nodig geacht om de wallen bijzonder hoog te maken. Omdat het water het de vijand toch al lastig zou maken. Evengoed vertrouwde men blijkbaar het zaakje niet helemaal want er werd hier ook een dubbele omgrachting aangelegd. Het gebied ten noorden van de stad ligt hoger en daardoor kon het niet onder water worden gezet. Daarom zijn de wallen daar niet alleen steiler, maar ook meer dan tien meter hoog. Oorspronkelijk lagen er vijf ravelijnen in de vestinggracht, waarvan vier aan de noordzijde. Een ravelijn is een buiten de vestinggracht gelegen halvemaanvormig of hoekig bolwerk dat diende om een poort of een stuk wal tussen twee bastions te dekken. Tussen de ravelijnen en de hoofdwal lagen houten bruggen. Negen bolwerken omringden de stad. In de tijd dat de vestingswerken rond Hulst werden gebouwd verstond men onder de benaming „bolwerk“ een vijfhoekige, gemetselde of aarden uitbouw van een verdedigingsmuur of -wal bij een vesting, een fort of een schans.

Op het Molenbolwerk staat nu nog steeds de Stadsmolen. Het is een ronde bakstenen korenmolen uit 1792, gedekt met eikenhouten schalies. Zijn wieken maaien 24,42 meter in het rond. Tot in 1930 werd de molen effectief gebruikt voor het malen van graan. Aanvankelijk maakte de molen als wal-molen deel uit van de vesting en als zodanig was hij staats-eigendom. Hij werd toen „s Lands Molen“ genoemd. Na zijn productieve leven raakte de molen in verval. In 1954 kocht

De Stadsmolen, hoog op de wallen.

De Stadsmolen, hoog op de wallen.

de gemeente de molen om hem in 1956 weer helemaal te restaureren. Tijdens die restauratie kreeg hij zijn huidige naam. Het is een van de weinige molens met een houten hoepelvang, de rem. Een hoepelvang is een iepenhouten plank uit één stuk van ongeveer 4 centimeter dik. Ze omsluit het bovenwiel. Soms zitten er zaagsneden in om het mogelijk te maken dat de plank buigt. Natuurlijk wordt het geheel er daardoor niet sterker op en om te beletten dat het hele geval onverhoeds breekt zitten er aan de buitenkant ijzeren banden die het geheel samen houden. Vroeger brandde men de plank in de gewenste vorm en men begroef ze daarna enkele weken. Waarna ze min of meer netjes in de vorm bleef.

Er is behalve de indrukwekkende wallen en grachten in Hulst nog wel meer aan militaire verdedigingswerken van weleer te zien. De Liniedijk, om maar iets te noemen. Tijdens de Tachtigjarige Oorlog was er een periode dat de vijandelijkheden even werden opgeschort. Dat staat bekend als het Twaalfjarige Bestand. Gedurende die periode werd een „Linie van Communicatie“ aangelegd die de vesting Hulst verbond met de forten van Moerschans, De Rape en Zandberg. Tegenwoordig is zo'n communicatielijn een draadje met vier geleiders of een glasvezelkabel. Ten tijde van het Bestand kon men er zich nog niet met zoiets vanaf maken en moest men andere middelen inroepen. Het werd een zogenaamde „bedekte weg“. Dat betekende een weg (uiteraard) die door een dijk van de vijand werd afgeschermd. Die dijk ligt er nog steeds en hier, vlakbij de stad, is hij nog zeer manifest aanwezig. In het Belgische Stekene, even verderop, zijn er nog slechts rudimenten van te zien. Boven op de dijk ligt een pad dat op en neer gaat in een zeer groen decor.

Boven op de Liniedijk

Binnen en buiten

Het was allemaal goed en wel dat een stad door hoge wallen en brede grachten tegen belagers werd afgeschermd, in betere tijden moest men ook in en uit de stad raken. Daartoe werden in de wallen de stadspoorten gebouwd.

De Bagijnepoort of Graauwse poort

Van die zes oorspronkelijke poorten zijn er drie die nu nog als toegang tot de vesting dienen.

Zo is nog steeds de „Bagijnepoort“ aanwezig. Die staat bij de inwoners van Hulst ook bekend als de „Graauwse poort“.

Omdat het verkeer van en naar Graauw hier doorheen moest. Ze werd in 1704 geconstrueerd op last van burgemeester Benjamin de Beaufort en later vernieuwd. Vóór de poort lag een ravelijn dat door houten bruggen met de stad verbonden was. Tot in 1859 werden de poorten 's avonds gesloten met houten deuren. Daarna niet meer. Misschien dat de poortwachters te duur waren geworden.

Er is ook de Gentsepoort. Het zal duidelijk zijn dat die haar gezicht naar de stad Gent gekeerd houdt. Deze poort werd gebouwd in 1780. Het front bestaat uit een stellingwerk van pilasters met een architraaf en ornamenten. De doorgang onder de wal is krom. Dat had als bedoeling dat de vijandelijke kogels niet recht naar binnen konden geschoten worden. Er is daar nog een extra doorgang in de wal. Die is van veel recentere datum. Uit 1902 met name. Die tunnel diende toen om de stoomtram van Hulst naar Walsoorden door te laten.

De Gentse poort met het Generaliteitswapen bovenaan

De versiering bovenop de poort is het Generaliteitswapen, het teken van de Verenigde Nederlanden.

Er zijn ook nog de „Dubbele poort“ in het noorden en de „Keldermanspoort in het westen. Deze laatste stadspoort doet geen dienst meer als zodanig maar het is desondanks toch een hele bijzondere. De Keldermanspoort werd ook wel de “Dobbele Poort” of “Bollewerckpoort” genoemd. Ze had inderdaad een dubbele functie als zowel land- als waterpoort. Deze poort, die voor een groot deel werd verwoest, werd in 1618 met aarde bedekt. In 1952 werden de restanten ervan ontdekt en is men met de opgraving begonnen.

Waters en bossen

Tussen Clinge en het gehucht Heikant ligt een gebied van wel 450 hectare groot en het is iets bijzonders. Alleen al daarom dat het op een hoogte ligt. Een dekzandrug. Dat kalkarme zand werd daar afgezet aan het einde van de laatste ijstijd, zoets als 10 000 jaar geleden. Het maakt nu echter dat in het gebied een reeks bijzondere biotopen zijn tot stand gekomen.

Er zijn eigenlijk drie gebieden te onderscheiden. Rond Clinge zijn er vooral bossen. Ten zuiden van Sint Jansteen is het menselijk ingrijpen goed merkbaar. Desondanks blijft het gebied landschappelijk erg waardevol. Er zijn lanen met oude bomen en er liggen vele kleine weiden die vroeger als rootakker gebruikt werden voor de vlasverwerking. Op de andere kleine akkers werd vooral rogge gezaaid en geoogst. Van de vlas- en roggeteelt is nu nog maar weinig meer terug te vinden in het gebied. Dan zijn er nog de Wilde Landen ten zuiden van Heikant. Het zijn weilanden waar populieren rond staan. Hier liggen ook enkele plassen met zoet water. Het water blijft daar het gehele jaar door staan. Dat in tegenstelling tot de waterpartijen in de rest van het gebied.

Het uitgezette traject van de wandeling leidde doorheen het zogenaamde Waterwingebied. Een bosrijk geheel met hoofdzakelijk rechte, brede paden. De meeste bomen zijn uitheems. Ze werden ooit aangeplant voor de bosbouw. De bossen zijn daardoor nogal monotoon en de aanplant staat dicht op elkaar. Er zijn echter ook zomereiken en beuken die

het daar al heel wat jaren uithouden. Ondanks dat het bos wat artificieel aandoet kom ik er graag en op het vroege uur dat ik er me bij deze gelegenheid bevond, was alles zeer rustig met feeërieke nevel tussen de bomen en, voor het eerst dit jaar, de koekoek. Het moet nu wel degelijk lente zijn.

Een paar borden onderweg maakten duidelijk dat hier eertijds een spoorlijn heeft gelegen. In 1860 vroegen de ingezetenen van het kanton Hulst en de gemeenteraad van Axel aan de koning van Nederland om tussen te komen in het aanleggen van een spoorlijn om Mechelen en Terneuzen te verbinden. Dat werd nodig geacht voor het aan de man brengen van de landbouwproducten uit Zeeuws-Vlaanderen. Bovendien kreeg de haven van

Een eikenhouten dwarsligger die op het wandelpad is blijven dwarsliggen.

Terneuzen daardoor een uitvalsweg naar het hinterland. In 1871 werd de lijn dan een feit. Het bleef echter niet duren want door veranderende economische omstandigheden werd de spoorlijn grotendeels overbodig. Eerst viel het personenvervoer stil, daarna het goederenvervoer. Na 1968 werden de sporen uitgebroken.

Hoewel het vroegere spoortracé nu wordt aangeprezen als fiets- en wandelpad, waren op het gedeelte dat ik bewandeld heb de eiken dwarsliggers blijven liggen. Om daar met de fiets

over te hobbelen schijnt me tamelijk avontuurlijk toe.

Sinds 2009 heeft Het Zeeuwse Landschap het beheer van dit waterwingebied overgenomen van Evides. Het waterwinbedrijf Evides blijft weliswaar eigenaar, maar Stichting Het Zeeuwse Landschap staat in voor het beheer wat natuur en landschap betreft. De waterwinning blijft de hoofdfunctie, maar voor het ruime publiek zijn ook de natuur- en recreatieve waarden belangrijk.

De waterwinkanalen zijn ook al streng recht en er stond, naar mijn aanvoelen, maar heel weinig water in. Rondom is het gebied ingeplant met bos. De landbouw had er weinig aan want de waterwinning legde nogal stringente regels op die niet met een landbouwactiviteit te verzoenen waren. Het water dat gewonnen wordt is bestemd voor industrieel gebruik, maar wanneer de nood dringt kan het ook gebruikt worden als drinkwater.

Een ander gebied waar ik doorheen liep blijkt „De Weelkens“ te heten. De informatie die ik daarover vond spreekt zichzelf tegen. Volgens de ene bron zijn de waterplassen in het gebied ontstaan door dijkdoorbraken. Volgens een andere dan weer door het afgraven van zand. Het geheel wordt nog meer onbegrijpelijk wanneer je weet dat in of nabij de Weelkens de Kriekeputten liggen. Dat is een naam die al voorkomt in het epos van Reynaert! Zo luidt het op de ene plaats dat de Kriekeputten restanten zijn van dijkdoorbraken aan het eind van de 16^e eeuw. Maar vermits het epos geschreven werd in de 13^e eeuw... Even verder heet het dan dat de Weelkens ontstonden in 1952 na een dijkbreuk. In het licht van een dramatisch verhaal dat ik per toeval vond, lijkt dat laatste me helemaal uit de lucht gegrepen want dat vond al ver voor 1952 plaats. Sta me toe dat ik het gebeuren even vertel. Het wordt een bloedig en bloedstollend verhaal met nog een dramatische epiloog eraan vastgeknoopt.

Over de kling

Ik heb lang gedacht dat de plaatsnaam „De Klinge“ of „Clinge“ iets moest te maken hebben met een lemmet, het blank van een zwaard. Voortkomend uit een heroïsch, ridderlijk verleden. Natuurlijk heeft het daarmee geen verband. Zowel het Belgische De Klinge als het Nederlandse Clinge ontlenen hun naam aan het Germaanse „clinga“. Hetgeen „binnen-duin“ betekent. Dus een hoogte die door zandverstuivingen of landduinvorming is

ontstaan. En laat dat nu toch kloppen, zeg, met de plaatselijke gegevens: er ligt daar inderdaad een dekzandrug! Ziedaar. En toch, en toch... Al zoekend kwam ik terecht op niet minder dan drie moorden waarvan er één wel degelijk iets met een kling te maken had. Al le drie hadden ze wel met De Klinge vandoen. Twee van die moorden zijn in een zeer recent verleden begaan, één vond al veel vroeger plaats. 1912 ligt immers al een hele poos achter ons.

Moord en doodslag

Aan het begin van vorige eeuw waren de mensen voor hun nieuwsgaring hoofdzakelijk aangewezen op wat er verteld werd of wat er op kermissen gezongen werd en wat bij die gelegenheden op de zogenaamde „vliegende blaadjes“ voor een paar centen werd verkocht. Dikwijls gingen die teksten over dramatische gebeurtenissen die ervoor zorgden dat de sensatiezucht van de mensen werd ingevuld. Vele van die liederen zijn verloren gegaan. Niet in de laatste plaats omdat ze nauwelijks het bewaren waard waren, maar sommige hebben de tijden overleefd. Zoals dit:

*De IJzingwekkende moord te Klinge
(wijze: Constant en Berthina)*

*De wreedste moord van alle moorden
Waar 't menscheijk hart van openscheurt,
Waar wij nog vroeger nimmer van hoorden,
Is onlangs op De Klinge gebeurd.
O, wat driedubbel ongeluk.
O, wat afgrijslijk schelmenstuk.
(dan 2x)*

*Nee, zulke wreede, laffe moord,
Is nooit gezien, werd nooit gehoord.*

*Hier op De Klinge in Kerlarendreve
Staan twee huizen dicht bij elkaar
In 't een woont Koefer, in 't ander daarneven
Zijn minnares van twintig jaar.
Het meisje kreeg er van genoeg
Omdat haar lief zich slecht gedroeg
(dan 2x)*

*De Koefer met het hart vol wraak
Riep: Ik u er kapot voor maak!*

*Des anderendaags moest 't meisje uit rijden,
Met nog twee andere zusters bij haar.
Op Spaansch Kwartier daar langs de kalsijde
Sprong uit het bosch de moordenaar.
En heeft de zusters aangerand
Met een groot kapmes in de hand.
(dan 2x)*

*Nog versch geslepen en gewet,
Kapte hij het hoofd af van Janet.*

*Dan is hij naar de zuster gedrongen
Kapte schier één der armen af
En is dan daar de derde gesprongen,
Boven op het hoofd, twee kappen hij gaf
En ook in 't schouwerblad
Dat het bloed daar in de ronde spat,
(dan 2x)*

*Dan vluchtte hij weg door door bosch en veld
Tot Moerbeke hem gevangen stelt.*

*Dan is hij weer naar Klinge gekomen
Tusschen gendarmen in een gerij.
Daar werd hij uit de karre genomen
En vrank en vrij dan glimlachte hij.
Hij riep daar nog: Mijn spijt is groot,
Dat zij niet alle drij zijn dood!
(dan 2x)
De wilde dieren in het woud
Zijn niet zoo ijselijk wreed en stout.*

In andere versies van het lied wordt soms het eerste couplet weggelaten, maar soms wordt er na voorgaande coupletten juist ook nog wel eens een extra couplet gezongen. Het moraliserende stuk, de christelijke zedenles:

*De moordenaar is een der tirannen
Die nooit naar kerk of biecht wilde gaan,
't Kwaad en de duivel komt zulke mannen,
Eens vroeg of laat in d'afgrond te slaan
Leeft altoos zuiver en oprecht
En blijft aan 't waar geloof gehecht,
(dan 2x)
Spot nooit met God of zijn gebod,
Dan wacht u een gelukkig lot.*

Het lied geeft vrij goed het gebeuren weer al is er hier en daar omwille van de lyriek en de dramatiek wel een beetje met de feiten gerommeld.

Waar het om ging.

Henriette Philomena Verflieren werd door haar afgewezen vrijer Frans Vermeulen, bijgenaamd „De Koefer“, op gruwelijke wijze vermoord. Ze werd het hoofd afgehakt. Twee van haar zusters die haar vergezelden raakten ernstig gewond. De moordenaar sloeg op de vlucht maar werd in Moerbeke gevat. Hij werd tot levenslang veroordeeld. Hij slaagde erin bij het uitbreken van de Eerste Wereldoorlog de gevangenis te ontvluchten en hij ging in Nederland wonen. Later trouwde hij daar ook en tenslotte is hij in 1959 in Leiden gestorven. Al die tijd was hij een vrij man.

Een triest vervolg aan dit verhaal is dat de vader van Henriette verdronk in de „Weelkens“ bij het Spaansch Kwartier.

Openlucht museum

Hulst is een beschermd stadsgezicht en daarmee één van de zeventien beschermde stads- en dorpsgezichten in Zeeland. De stad telt niet minder dan 68 rijksmonumenten. Op de Grote Markt is de Heilige Willibrordusbasiliek zeer prominent aanwezig. De toren met de merkwaardige vormgeving is een landmark dat ver, zeer ver zichtbaar is. Geen wonder want de toren is hoog en bovendien staat de kerk ook nog eens op het hoogste punt van Hulst.

De Sint-Willibrorduskerk stamt uit de 13^e eeuw en ze werd in de 15^e eeuw herbouwd. Na de Reformatie werd de kerk protestants. Dat bleef zo tot de Fransen het ook hier voor het zeggen hadden. Toen werden alle religieuze manifestaties verboden. Wanneer die onverlaten hier weggejaagd waren, werd de kerk, in een zeldzame broederlijkheid, gedeeld met de rooms-katholieken. Sinds 1930 is het weer een uitsluitend rooms-katholieke kerk en werd haar status verheven tot basiliek.

In de loop der eeuwen is er nogal wat veranderd aan deze kerk. Dat is vooral goed te zien aan de toren. Die werd een aantal keren verwoest en aansluitend weer heropgebouwd.

De Sint-Willibrordusbasiliek met de eigenaardige toren.

Weliswaar in een steeds wisselende stijl. Dat verwoesten gebeurde niet altijd door mensenhand. Eén keer is de bliksem zo ongenadig op de toren ingeslagen dat die daardoor erg beschadigd werd. Als gevolg van dat alles bestaat de toren nu uit vier min of meer afzonderlijke delen. Het eerste gedeelte, vermoedelijk uit de 13e of 14e eeuw, gaat grotendeels schuil onder het dak van de kerk. Van de in 1402 gebouwde achthoekige toren is alleen maar de onderste verdieping overgebleven. Het gedeelte tussen de balustrade en de wijzerplaten is een restant van de door architect Cuypers gebouwde toren. Tijdens de bevrijding van Hulst door de Poolse 1^e Pantserdivisie in 1944 werd de torenspits nog eens vernield. Voorlopig voor het laatst. Boven op de toren werd later een betonnen bouwsel geplaatst. Het geheel stelt stemvorken voor die de klokken omringen en helemaal van boven staan engelen naar het kruisbeeld gekeerd. Het kunstwerk is met de naam „de Prediker“ bedacht. Niet iedereen is even gelukkig met de stijl van de markante spits die heel anders is dan die van de rest van het gebouw. Desondanks is de Sint-Willibrordusbasiliek uitgeroepen tot mooiste kerk van Nederland. Naar het schijnt is bij zonnig weer het kleurenspeel door de met de hand gebrandschilderde ramen werkelijk

adembenemend.

Een ander, zeer opvallend gebouw op de Grote Markt, is het Stadhuis. Dat heeft een hallentoren, een belfort, zeg maar. Van ver reeds was het me opgevallen dat op de spits daarvan een symbool te zien was dat ik eerder in een heel ander land had verwacht: een adelaar met twee koppen. Maar natuurlijk hebben in vroegere tijden ook de Habsburgers hier vakantie gevierd na eerst wat plaats te hebben gemaakt onder de toenmalige bevolking. Het eerste Stadhuis aan de Grote Markt te Hulst kwam er in ongeveer 1200. Dat gebouw heette dan Stadts- of Raedthuys. Het was een rechthoekig gebouw met een toren en dat met Ledesteen bekleed was. Het Ledesteen is waarschijnlijk beter bekend als Balegemse

Het Stadhuis

steen. Een soort kalk-zandsteen die veelvuldig werd gebruikt voor het optrekken van kerken en andere grote gebouwen die de eenvoudige mens moesten imponeren. Een steensoort die overigens nog steeds in Balegem wordt gedolven en bewerkt. Maar de voorraden zijn zeldzaam geworden en de steen wordt nog slechts gebruikt voor restauratie van historische gebouwen.

Het bouwwerk was de trots van de Hulster bevolking. Hier werd recht ge-

sproken en werden alle zaken betreffende verdediging en voedselvoorziening geregeld. Een vervelende historische omstandigheid was dat Gent in die tijd zeer sterk in opkomst was. Die stad wierp zich meer en meer op als handels- en machtscentrum en dat moest noodzakelijkerwijze als nadelig voor Hulst worden gezien. In het gestelde dilemma koos Hulst tegen Gent en vóór de wettige landsheer. Dat bleef niet zonder negatieve gevolgen. De vechtlustige Gentenaars kwamen in 1425 die van Hulst eens duidelijk maken hoe de staken stonden. Ze vielen hier binnen en ze vernielden al wat mooi was in de stad. Dus ook het Stadhuis. In Hulst bleef men echter niet bij de pakken zitten en drie jaar later stond

er alweer een nieuw Stadhuis! Als je soms dacht dat Gent dat over zijn kant zou laten gaan, dan heb je de vechtlust van die volksstam wel erg onderschat. De Gentenaren brachten een leger op de been dat behalve Stroppendragers ook huurlingen telde. Onder andere uit Schotland en Engeland. Het blijft de vraag of die lui het vreselijke dialect van de Gentenaren wel verstonden maar voor het moorden en brandschatten waarvoor ze waren aangenomen hadden ze wellicht niet veel uitleg nodig. In juli 1485 bezetten honderd Engelse huurlingen Hulst. De burgers lieten zich niet op de kop zitten en ze gingen felle straatgevechten aan. Ze maakten het de bezetters zo lastig dat die zich moesten terugtrekken in het Stadhuis. Daardoor ontstond een patstelling: de Hulstenaren konden niet naar binnen en de soldaten durfden niet meer naar buiten. Buitengewone omstandigheden vragen om buitengewone maatregelen: in alle vroegte staken de Hulstenaars hun eigen Stadhuis in brand! De vijandige soldaten kwamen om in de vuurzee en Hulst was weer eens zijn Raedthuys kwijt.

Veertig jaar bleef de ruïne de Markt ontsieren. Tot in 1528 Karel de Vijfde opdracht gaf om een nieuw gebouw te zetten op de oude muurresten. Pas in 1540 stond het gebouw in laat-gotische stijl met zijn toren er. Keizer Karel de Vijfde was zeer te spreken over het resultaat en als beloning gaf hij toestemming om het stadswapen met de keizerlijke kroon te versieren. Later kregen ze er nog een keizerlijk symbool bij! De tweekoppige adelaar van Maximiliaan van Oostenrijk namelijk. Het symbool dat, zoals ik reeds vermeldde, nu nog op het Stadhuis staat. Hulst lag duidelijk goed bij de diverse keizers.

Ook andere gebouwen op de Grote Markt zijn het aanzien waard. Overigens zijn de basiliek en het Stadhuis niet de enige torens die hier te zien zijn. Er is ook nog het karakteristieke torentje van wat ooit het Baudelo-complex was. Wat nu het Streekmuseum is. Er is daar een straat te vinden die „Refugium“ als naam draagt. Dat heeft zo zijn reden. De monniken van de abdijen van Baudelo, Ter Duinen en Cambron hadden in de stad hun respectieve vluchthuis. Hun refugium. Zij waren het die door inpolderingen veel land in de omtrek op het water gewonnen hebben. Van het veroverde land bewerkten ze dan de landerijen. Dat betekende echter nog niet dat ze overal en altijd even goed lagen. Soms werden ze te vuur en te zwaard vervolgd. Daarom hadden ze binnen de relatieve veiligheid van Hulst een soort „vluchtklooster“. Het torentje dat nog te zien is, is dat van het vroegere Refugium Baudelo uit de 13^e eeuw. De rest van het gebouw dateert uit de 16^e eeuw.

Fort op de hort

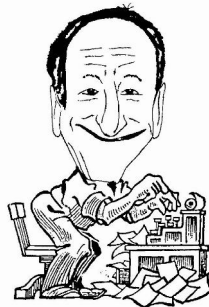
Wanneer je geen van de slanke, kegelvormige grenspalen tegenkomt, dan loop je ongemerkt van Clinge in De Klinge. Een klein verschil in naamgeving maar, naar ik vrees, een groot verschil in mentaliteit. Althans van overheidswege.

Ik werd op mijn tocht geconfronteerd met een aantal borden die het opeens hadden over de grachten van Fort Bedmar. Grachten? Bij nader inzien lagen er enkele kasseistroken die moesten evoceren dat daar de binnengracht, dan wel de buitengracht van het Fort Bedmar had gelegen. Ware het niet zo geweest dat bij het kruispunt van twee straten een zeer opvallende palissade van roestig staal had gestaan, ik had helemaal niet geweten dat daar ooit het bewuste fort had gelegen. Het is nu... een reusachtig grote camping. Een treffende illustratie van de misdadig achteloze manier waarop België met historische sites placht om te gaan. Geef het in handen van ondernemende particulieren en die maken er een winstgevend potje van. Zoals hier. Fort Bedmar was een onderdeel van de Bedmarlinie. Die op zich dan weer

Zo kan je nog zien dat dit de site is waar Fort Bedmar gelegen was.

een deel was van de Staats-Spaanse Linies. De Vlaamse kermis die het nu is, ligt enkele kilometer noordoostelijk van De Klinge, bij de buurtschap Spaans Kwartier. Tijdens de Tachtigjarige Oorlog vonden de Spaanse troepen het nodig om in 1596 het Fort De Klinge te bouwen. Ze voelden die noodzaak doordat de hertog van Parma steeds verder oprukte. Die krijgshoofd had in 1585 al Antwerpen veroverd en hij maakte aanstalten om zich op Hulst te storten. Dus moest hij toch ergens een plaats hebben om tussendoor de zwaarden en dolken te wetten. De Staatsen zaten niet werkeloos op de gebeurtenissen te wachten en als voorzorg hadden ze reeds de polders rond Hulst onder water gezet. Het fort werd gebruikt als uitvalsbasis om Hulst te veroveren of om op terug te vallen indien de oorlogswind opeens uit de andere hoek waaide. Zodoende bleef het fort enig belang hebben totdat, na de Vrede van Münster, de staatsgrens werd vastgelegd. Het Fort De Klinge was strategisch gelegen want vlakbij de grens. Tijdens de Spaanse Successieoorlog, die begon in 1701, kwam het daar dus opnieuw tot vijandelijkheden. Het bestaande fort werd uitgebreid onder leiding van Alfonso de la Cueva, markies van Bedmar. Op dat moment opperbevelhebber van de Spaanse troepen in de Nederlanden. Het werd een onderdeel van een groter complex dat de Bedmarlinie werd genoemd. Fort De Klinge veranderde in Fort Bedmar. Het was een stervormig fort geworden met een oppervlakte van 16 hectare. De Bedmarlinie liep in het Waasland vanaf de Moervaart, via de Zuidlede naar de Stekense Vaart tot aan het Fort Sint-Jan („De Wal“). Dat laatste is ook alweer volslagen onherkenbaar verknoeid. Verder liep de linie door De Stropers, wat een restant was van het Koningsforeest, via de Klingendijk in de richting van het Fort Bedmar aan de huidige Nederlands-Belgische grens. Het Fort Bedmar heeft echter nauwelijks dienst gedaan want in 1713 werd de vrede getekend. Van dan af kon de markies van Bedmar zijn bed maar best ergens anders plaatsen. Indien hij zou kunnen terugkeren, kon hij beter zijn eigen tentje meebrengen. En een slaapzak.

© 2013
Michel Christiaens